

روشن‌شناسی نظریه‌پردازی

بر مبنای پژوهش مشارکت‌جویانه در علوم اجتماعی

نوشته

آندروون دی‌ون

برگردان

دکتر حسن دانائی‌فرد

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس

سرشناسه

: ون د ون، اندرو اچ... ۱۹۴۵ - م.

: Van de Ven, Andrew H

عنوان و نام پدیدآور : روش‌شناسی نظریه‌پردازی (بر مبنای پژوهش مشارکت جویانه در علوم اجتماعی) / نوشته اندرو ون‌دی‌ون ؛

برگردان حسن دانائی‌فرد.

: تهران: صفار، ۱۳۹۲.

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری : ۴۲۴ ص: مصور، جدول، نمودار.

شابک : 978-964-388-391-1

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : عنوان اصلی: Engaged scholarship : a. guide for organizational and social research

یادداشت : واژه‌نامه.

یادداشت : کتابنامه: ص. ۴۰۵.

موضوع : مدیریت -- تحقیق -- روش‌شناسی

موضوع : تحقیق -- روش‌شناسی

موضوع : دانش و دانش‌اندوزی

شناسه افزوده : دانائی‌فرد، حسن، ۱۳۴۸ - مترجم

رده‌بندی کنگره : HD۳۰۰/۴۹۱۳۹۲

رده‌بندی دیویی : ۳۰۰/۷۲

شماره کتابشناسی ملی : ۲۱۴-۵۱۰

فهرست نویسی پیش از انتشار: انتشارات صفار

نام کتاب

: روش‌شناسی نظریه‌پردازی (بر مبنای پژوهش مشارکت جویانه در علوم اجتماعی)

مترجم

: دکتر حسن دانائی‌فرد

ویراستار

: سید حسین کاظمی

طرح جلد

: فرهاد کمالی

حروفچینی

: معرفت

لیتوگرافی

: گنج شایگان

چاپخانه

: گنج شایگان ۵۵۴۰۳۴۷۸ ①

شمارگان

: ۱۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ

: اول - بهار ۱۳۹۲

قیمت

: ۱۷۰۰۰۰ ریال

ناشر

: انتشارات صفار

مرکز بخش

: خیابان انقلاب - روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب - طبقه همکف

انتشارات اشراقی ① ۶۶۴۰۸۴۸۷

خیابان انقلاب - روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب - طبقه زیرین

بخش کتاب بینش ① ۶۶۴۹۶۲۹۹

کتابفروشی مرادیان ① ۶۶۴۱۵۳۱۰

کتابفروشی صفا ① ۶۶۹۷۸۸۴۶

www.saffarpublishing.com

www.Eshraghi.ir

Email: saffar_publishing@yahoo.com

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۸-۳۹۱-۱

ISBN 978-964-388-391-1

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

مشاوره جهت چاپ: ۰۹۱۲-۱۰۷۳۰۰۳

فهرست مطالب

۱۵	فصل اول: دانش پژوهی مشارکت جویانه در یک دانشکده حرفه‌ای
۱۷	شیوه‌های پرداختن به شکاف نظریه-عمل
۱۷	مسئله انتقال دانش
۱۸	علم و عمل شکل‌های متمایز دانش هستند
۲۱	مسئله تولید دانش
۲۲	دانش پژوهی مشارکت جویانه
۲۸	مدل پژوهش دانش پژوهی مشارکت جویانه
۳۵	فلسفه علم زیربنایی دانش پژوهی مشارکت جویانه
۴۰	فرموله کردن مسئله
۴۳	نظریه‌سازی
۴۶	طراحی پژوهش
۵۰	استفاده از پژوهش برای حل مسئله
۵۳	اشکال دانش پژوهی مشارکت جویانه
۵۶	هشدارهای علمی در مورد دانش پژوهی مشارکت جویانه
۵۷	بحث
۵۸	مدل‌های پژوهشی بدیل
۵۸	مدل حل مسئله دویچ
۶۰	مدل اپیزود علمی گیر
۶۳	نتیجه‌گیری
۶۵	فصل دوم: فلسفه علم زیربنایی دانش پژوهی مشارکت جویانه
۶۸	فلسفه‌های بدیل علم
۷۱	پیشینه
۷۴	اثبات‌گرایی منطقی
۷۹	نسبی‌گرایی
۹۰	پراگماتیسم
۹۶	رنالیسم
۱۰۱	بحث و رهنمودهای ضمنی برای دانش پژوهی مشارکت جویانه
۱۰۳	بازاندیشی
۱۰۴	استدلال قیاسی-استقرایی

۱۰۴	علم فرایند خطا- اصلاح توسعه دانش است
۱۰۵	مدل‌ها به عنوان واسطه‌ها
۱۰۷	نافعیت
۱۰۷	مشارکت‌جویی
۱۰۹	فرایند اجتماعی علم اجتماعی
۱۱۰	نتیجه‌گیری
۱۱۱	فصل سوم: فرموله کردن مسئله پژوهش
۱۱۶	موقعیت‌یابی مسئله
۱۱۷	کانون تمرکز و محدوده زمانی
۱۱۸	سطح
۱۱۹	قلمرو
۱۲۰	ریشه‌یابی مسئله در واقعیت
۱۲۲	تشخیص مسئله
۱۲۷	طبقه‌بندی و تجمیع داده‌ها
۱۲۸	پیوند (جورسازی) ابتکاری مسئله و راه‌حل
۱۲۹	پالایش راه‌حل برای مورد (برای مثال بیمار)
۱۲۹	روابط میان گام‌های تشخیصی
۱۳۱	فراتر از داده‌های معین
۱۳۳	حل مسئله: سؤال پژوهش
۱۳۵	فنون فرموله کردن مسئله
۱۳۵	سوگیری در قضاوت‌های انسانی
۱۳۹	ترسیم نقشه شناختی
۱۴۱	فنون فرایند گروهی
۱۴۴	بحث نتیجه‌گیری
۱۴۴	موقعیت‌یابی مسئله پژوهش
۱۴۴	ریشه‌یابی مسئله پژوهش
۱۴۵	تشخیص مسئله پژوهش
۱۴۵	انتخاب سؤال پژوهشی
۱۴۹	فصل چهارم: ساخت یک نظریه
۱۴۹	مقدمه
۱۵۳	خلق ذهنی یک نظریه

۱۶۰	جرقه‌های شکل‌گیری ایده در اندیشه‌های خطا و آزمایشی
۱۶۲	انتخاب از میان تفکرات خطا و آزمایشی
۱۶۵	ساخت نظریه
۱۶۸	اصطلاحات و تعاریف
۱۷۲	روابط میان مفاهیم
۱۷۶	استدلال قیاسی منطقی
۱۸۰	توجیه نظریه
۱۸۱	استدلال استقرایی در علم
۱۸۵	ساخت برهان‌های نظری
۱۸۹	پیشینه
۱۹۰	ادعا
۱۹۱	دلایل و قرائن
۱۹۳	شرایط صدق ادعا و پیش‌فرض‌ها
۱۹۴	قید و شرط و محدودیت‌ها
۱۹۵	آیا یک نظریه می‌تواند تعمیم‌پذیر (عمومی)، صحیح و ساده باشد؟
۲۰۰	نتیجه‌گیری
۲۰۱	به تصویر کشیدن یک نظریه از طریق استدلال قیاسی - استقرایی
۲۰۲	ساخت یک نظریه با استدلال قیاسی منطقی
۲۰۳	توجیه یک نظریه با استدلال استقرایی و برهان‌های بلاغی
۲۰۵	فصل پنجم: مدل‌های پراکنشی و فرایندی
۲۱۰	دو شناخت‌شناسی بنیادی
۲۱۵	مدل پراکنشی
۲۲۰	مدل فرایندی
۲۲۵	نتیجه‌گیری
۲۲۹	فصل ششم: طراحی مطالعات پراکنشی
۲۴۲	سؤال و نگاه پژوهش
۲۴۳	واحد تحلیل
۲۴۶	مدل علی
۲۴۸	هم‌تغییری (کوواریانس)
۲۴۹	جهت تأثیر
۲۴۰	اثرات غیر ساختگی (حذف فرضیه‌های رقیب)

۲۴۲	فرایند مدل‌سازی علی
۲۴۳	طرح‌های تجربی
۲۴۵	آزمایش‌های تصادفی
۲۴۷	طرح‌های پیمایش شبه آزمایشی
۲۴۹	طرح‌های موردی غیر آزمایشی
۲۵۱	انتخاب نمونه و تعمیم‌پذیری
۲۵۲	نمونه‌برداری نظری
۲۵۵	نمونه‌برداری جامعه
۲۵۸	اندازه نمونه
۲۵۹	اندازه‌گیری و چارچوب مرجع
۲۶۳	تحلیل داده‌ها
۲۶۵	روایی
۲۶۷	نتیجه‌گیری
۲۷۱	فصل هفتم: طراحی مطالعات فرایند
۲۷۳	فرموله کردن طرح پژوهش
۲۷۳	واضح‌سازی معانی فرایند
۲۷۴	فرایند به عنوان طبقه‌ای از مفاهیم
۲۷۵	فرایند به عنوان توالی توسعه‌ای یک رویداد
۲۸۲	واکاوی نظریه‌های فرایند
۲۸۶	چارچوب مرجع برای در نظر گرفتن سؤال پژوهش
۲۸۸	شیوه پژوهش
۲۸۹	مشاهده فرایندها در زمان واقعی یا اتکا به شرح‌های گذشته‌نگر
۲۹۰	مأخذ تغییر
۲۹۴	تنوع نمونه: موردهای متجانس یا نامتجانس
۲۹۶	اندازه نمونه: تعداد رویدادها و یا موردها
۲۹۷	طرح‌های پژوهش فرایندی
۲۹۹	اندازه‌گیری و تحلیل داده‌های فرایندی
۳۰۰	مفاهیم فرایند
۳۰۲	وقایع و رویدادها
۳۰۳	تعریف یک واقعه: یک داده کیفی
۳۰۵	پایایی و روایی سازه واقعه

۳۰۵	 استراتژی‌های کیفی برای شناسایی رویدادها از وقایع
۳۰۸	 استراتژی‌های کمی برای کدگذاری داده‌های توالی رویداد
۳۱۰	 از توالی رویداد تا روایت داستانی
۳۱۱	 - - - مثالی از طرح پژوهش فرآیندی همراه با نظرات لاری ای گرینر
۳۱۶	 نتیجه‌گیری
۳۱۹	 فصل هشتم: ابلاغ و به کارگیری دانش پژوهشی
۳۲۱	 تأثیر پژوهش اجتماعی بر علم و عمل
۳۲۵	 نافعیت (مناسب بودن)
۳۲۶	 مدیریت مرزهای دانش
۳۳۱	 انتقال دانش
۳۳۶	 تفسیر و برگردان دانش
۳۴۳	 تبدیل عملی و سیاسی دانش
۳۴۹	 نیاز به گفتگوهای چندگانه
۳۴۹	 نتیجه‌گیری
۳۵۵	 فصل نهم: اجرای عملی دانش پژوهی مشارکت جویانه
۳۵۶	 داستانی در مورد دانش پژوهی مشارکت جویانه از دانشگاه لیک وبه‌گان
۳۵۷	 بحث و جدل در آکادمی
۳۵۸	 ناآرامی و سر و صدا در دانشگاه لیک وبه‌گان
۳۵۹	 مواجهه با واقعیت و یادگیری از واقعیت
۳۶۱	 نتیجه‌گیری
۳۶۱	 خلاصه‌ای از مدل دانش پژوهی مشارکت جویانه
۳۶۵	 اشکال دانش پژوهی مشارکت جویانه
۳۶۶	 هدف غایی پژوهش: مسئله و سؤال
۳۶۷	 نگاه پژوهش
۳۶۹	 پژوهش بنیادی آگاهانه
۳۷۳	 پژوهش همکاری مبتنی بر اعتماد متقابل
۳۷۸	 پژوهش طراحی و ارزشیابی خط‌مشی
۳۸۱	 پژوهش کنش/ مداخله
۳۸۳	 بحث
۳۸۵	 چالش‌های پدیده مشارکت جویانه و کثرت‌گرایی
۳۹۰	 مذاکره بر سر رابطه پژوهش

۳۹۳	 بازاندیش عمل کردن در مورد نگاه پژوهشگر
۳۹۵	 صرف زمان در مکان‌های پژوهش میدانی
۳۹۸	 نتیجه‌گیری
۴۰۳	 اصطلاح‌نامه واژگان فلسفه علم فصل ۲
۴۰۵	 مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

شکاف بین نظریه و عمل محل دعوای بزرگ دانش پژوهان علمی - دانشگاهی و دست‌اندرکاران بوده، هست و خواهد بود. طرح این دعوا همیشه از جانب دست‌اندرکاران عرصه عمل نبوده بلکه خود اندیشمندان عرصه علم نیز بعضاً منادی چنین بحثی بوده‌اند. محور اصلی این دعوا آن است که آنچه به عنوان نظریه پدیده‌هایی به نام «سازمان» یا «مدیریت» در قالب مقاله‌ها و کُتب علمی انتشار پیدا می‌کند با آنچه در عمل، عمل می‌کند متفاوت است. پس دست‌اندرکاران، دانش‌مندان را به انزوایی از عمل متهم می‌کنند و در عوض نظریه‌پردازان دست‌اندرکاران را افراد منفعلی می‌دانند که ذره‌ای خلاقیت در اجرای نظریه از خود نشان نمی‌دهند؛ به زعم اندیشمندان دست‌اندرکاران سازمان و مدیریت از نظریه‌پردازان مدیریتی همان انتظاری را دارند که یک بیمار از پزشک خود دارد: «بگو چه دارویی در چه زمانی و برای چه مدت بخورم تا بیماری‌ام علاج شود». عاقل از این که رابطه مشاور مدیریتی و مراجع مدیریتی متفاوت از رابطه پزشک و بیمار است. در اینجا از بیمار مدیریتی انتظار می‌رود قدری در مصرف دارو از خود خلاقیت به خرج دهد به عبارت دیگر در مصرف دارو با توجه به تغییر شرایط روحی، جسمی و محیط خود اقدام کند.

با این اوصاف عده‌ای از صاحب‌نظران تبیین‌های متعددی از شکاف بین نظریه و عمل ارائه داده‌اند. عده‌ای منشاء مشکل را نحوه تولید دانش می‌دانند؛ به رغم اینان نشستن در دانشگاه و تولید دانش کردن چندان معقولانه نیست زیرا با عرصه عمل فاصله دارد؛ در نتیجه چنین دانشی با عرصه عمل بیگانه است. این افراد که در نحله پژوهش‌های نظریه‌محور قرار دارند، مدعی‌اند دانشمند نمی‌تواند منتظر بنشیند تا دست‌اندرکار با مسئله‌ای مواجه شود و سپس سفارش تولید دانش به نظریه‌پرداز بدهد؛ وظیفه او کنکاش بین دانش موجود و یافتن خلاءهای نظری و آنگاه تولید دانشی است که اگر در عرصه عمل موفق از آزمون درآمد، می‌تواند مفید به فایده دست‌اندرکاران باشد. دسته دوم طرفداران پژوهش‌های مسئله‌محور هستند که با رصد مسائل، نظریه تولید می‌کنند و مدعی‌اند نظریه تولیدی در چنین حالتی عملی‌تر است. کارل وایک در نحله نخست و لاورنس در نحله دوم قرار دارد.

عده‌ای دیگر مسئله را در اشاعه و ابلاغ دانش می‌دانند و عده‌ای دیگر نحوه کاربرد دانش را عامل شکاف نظریه و عمل می‌دانند. برای تبیین هر کدام از این مسائل نظریه‌های متعددی ارائه شده است.

همه این مسائل در مورد دانش مدیریت در کشور ما نیز صادق است. بی تردید انتظار نظام سیاسی از تولید دانش اسلامی- بومی از جانب اندیشمندان حوزه مدیریت انتظار بجایی است ولی واقعیت آن است که مقصر اصلی شکاف نظریه و عمل در کشور متخصصان و دانشمندان حوزه مدیریت نیستند. برای نظریه‌پردازی نافع، نظریه‌پرداز باید به دو روش عمده مجهز شود تا متصف به ویژگی‌ای به نام خبرگی شود: (۱) تسلط به دانش موجود در باب پدیده مورد مطالعه و (۲) تجربه مستقیم یا غیرمستقیم نسبت به پدیده مورد مطالعه. اگر سازمان‌های دولتی و خصوصی با نظریه‌پردازان مدیریتی همکاری نکنند، آیا نظریه‌پرداز مدیریتی می‌تواند دانش بومی تولید کند؟ قطعاً میسر نخواهد بود. باید به مدیران دولتی متذکر شد که اخلاقاً نسبت به پاسخگویی عمومی مسئولیت دارید، باید با دانشمندان مدیریتی و پژوهشگران سازمانی همکاری کنید. با در نظر گرفتن همه ملاحظات امنیتی کشور، دانش بومی به اتکای اطلاعات حاصله از سازمان‌ها و مدیران و کارکنان ایرانی تولید می‌شود، بدون همکاری بین سازمان و مدیران دولتی و خصوصی امکان تولید چنین دانشی میسر نیست. سازمانی که اجازه توزیع پرسش‌نامه به یک دانشجوی دکتری نمی‌دهد، مدیرانی که حاضر نیستند ۶۰ دقیقه وقت خود را در اختیار پژوهشگر مدیریت قرار دهند، مقصر اصلی تولید دانش بومی هستند. حتی اگر نظریه‌پردازان در نحله پژوهش‌های نظریه‌محور قرار گیرند باز هم آزمون ایده انتزاعی آنها نیازمند همکاری مدیران، کارکنان و سازمان‌ها است. پژوهشگری که تجربه پژوهش در سازمان‌های ایرانی داشته باشد می‌داند که چگونه باید در چنبره حساب پس‌دهی این و آن دست و پا زند و در نهایت هم چیزی عایدش نشود. اگر پژوهشگر بی‌اخلاقی باشد و به سنت اثبات‌گرایی متداول آمار محور پایبند باشد ممکن است خود پرسش‌نامه‌ها را تکمیل و نتیجه‌گیری مد نظر خود را به حساب سازمان‌های ایرانی تمام کند. بنابراین انتظار مسئولان کشور باید با محوریت همکاری تنگاتنگ عرصه‌های مدیریتی کشور توسط دانشمندان رشته مدیریت محقق شود در غیر این صورت بازار گفتمان ملی بر محوریت تحول در علوم انسانی داد و ستد بی فایده‌ای خواهد داشت.

و ن‌دی و یکی از نظریه‌پردازانی است که سخت به پُر کردن شکاف بین نظریه و عمل مدیریتی پایبند است؛ از این رو برای رفع مسئله فوق نوعی روش‌شناسی ارائه می‌دهد که مدعی است تولید، اشاعه و انتشار و کاربرد دانش مدیریت را متحول می‌سازد. فصل نهم کتاب «نظریه‌پردازی: مبانی و روش‌شناسی‌ها» نوشته مترجم این کتاب اختصاص به این روش‌شناسی

دارد. نویسنده، در آن فصل تلاش کرده است با مطالعه کتاب اصلی ون دی ون و مقاله‌های وی فصل را تنظیم کند و از آنجایی که خواندن این کتاب را برای پژوهشگران عرصه مدیریت مفید تصور می‌کرده آن را ترجمه کرده است.

ون دی ون روش‌شناسی خود را «Engaged Scholarship» می‌نامد. واژه Engagement به معنای عجین شدن است که در کنار واژه Scholarship که به معنای دانش پژوهی است، با اندکی تسامح «دانش پژوهی مشارکت‌جویانه» برای اصطلاح «Engaged Scholarship» انتخاب شده است (در فصل نهم کتاب نظریه‌پردازی: مبانی و روش‌شناسی‌ها، اصطلاح دانش پژوهی طرفینی تعاملی به کار برده شده است).

در مدل تولید دانش ون دی ون که به مدلی الماسی نیز شهرت دارد چهار عنصر کلیدی وجود دارد که هر کدام کارویژه خاص خود را دارند. در عین حال ون دی ون مدعی است می‌توان از هر کدام از این عناصر کار پژوهشی را آغاز کرد. (۱) پژوهشگر واقعیتی را می‌بیند (پدیده‌ای که دچار مسئله‌ای شده است). در پرتو آن مسئله را فرموله می‌کند و در گام دوم (۲) برای حل آن مسئله نظریه‌ای مطرح می‌کند (نظریه‌پردازی) و برای تدقیق نظریه (۳) مدلی را طراحی می‌کند که عملیاتی‌تر است و با کمک نوعی طرح پژوهشی (پراکنشی یا فرایندی) آن مدل را آزمون می‌کند و (۴) راه‌حلی ارائه می‌دهد.

اگرچه این چهار عنصر به صورت ترتیبی ذکر شد ولی ون دی ون مدعی است پژوهشگر می‌تواند از هر کدام از مراحل کار را آغاز کند (توضیح آن را در فصول کتاب خواهید دید). نکته کلیدی در این مدل مشارکت‌جویانه، همکاری تنگاتنگ فی‌مابین پژوهش در هر کدام از مراحل فوق است.

بر این اساس، وی در فصل اول خردمایه عملی و نظری تحریر کتاب را بر «شکاف بین نظریه و عمل» استوار می‌سازد و مدل خود را مطرح می‌کند. در فصل دوم ادعا می‌کند که همه پژوهشگران پایبند به انواعی از پیش‌فرض‌ها هستند که روش‌شناسی و شیوه‌های گردآوری و تحلیل داده‌های آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ون دی ون مجموعه این پیش‌فرض‌ها را در چهار فلسفه (پارادایم، مکتب، نگاه) خلاصه می‌کند: (۱) اثبات‌گرایی، (۲) نسبی‌گرایی، (۳) پراگماتیسم و (۴) رئالیسم. با تحلیلی بر عناصر هر کدام از فلسفه‌های فوق رئالیسم را به عنوان مبنای روش‌شناسی نظریه‌پردازی مشارکت‌جویی خود قرار می‌دهد. در فصل سوم با برجسته کردن نقش کلیدی مسئله پژوهش در تولید نظریه نافع، خطای بزرگ نظریه‌پردازی را در فرموله کردن ناصحیح مسئله پژوهشی می‌داند و نحوه پذیرش مسئله را در روش‌شناسی خود به تفصیل تشریح می‌کند. در فصل چهار به «نظریه» (گام دوم) می‌پردازد. در این فصل

قدری به مباحث پیچیده منطق و انواع استدلال منطقی برای تدوین نظریه پرداخته و در فصول پنجم و ششم و هفتم بر مرحله سوم روش‌شناسی متمرکز می‌شود.

در این سه فصل (پنجم، ششم و هفتم) دو مدل پراکنشی و فرایندی را مطرح می‌کند که خاستگاه دو طرح پژوهشی مهم در گفتمان ون دی ون است. در فصل هشتم بر نحوه ابلاغ و به کارگیری دانش و نحوه کاربرد آن متمرکز می‌شود و آن را از سایر روش‌شناسی‌های تولید دانش بارزیت می‌بخشد. در فصل نهم «دانش پژوهی مشارکت‌جویانه در عمل» را به نحوی کامل تشریح و تحلیل می‌کند.

فهم این کتاب افق نویی فراروی علاقه‌مندان به فهم دقیق نظریه‌پردازی خواهد گشود و زمینه مناسبی برای رساله‌ها و پایان‌نامه‌های جدیدی در عرصه مدیریت کشور فراهم خواهد کرد. بخش‌هایی از این کتاب را می‌توان در دروس نظریه‌های پیشرفته سازمان در دوره کارشناسی ارشد، فلسفه نظریه‌های سازمان و مدیریت و روش‌شناسی پژوهش در دوره دکتری و کارشناسی ارشد مورد استفاده قرار داد.

تلاش مترجم بر ارتقاء سهولت فهم متن بوده است ولی فهم برخی از متون صرفاً به ترجمه روان مترجم بستگی ندارد بلکه به دانش پیشین خواننده نیز بستگی دارد. بی تردید همه فهم‌های انسان دنیوی کامل نیست. شاید فهم مترجم در برخی موارد منطبق با فهم نویسنده نبوده باشد اگرچه سعی بر حداقل خطا در فهم و برگردان بوده ولی کسی که مشق می‌کند خطایش متحمل است. بسیار تلاش کردم ترجمه کتاب عاری از اشکالات ترجمه‌ای و تایی باشد از این رو بیش از شش بار ترجمه را بازخوانی کرده و بعضاً با متن اصلی مجدداً تطبیق دادم ولی در کش و قوس اصلاحات ممکن است جمله‌ای، عبارتی و یا کلمه‌ای بنا به دلایلی جا افتاده باشد و یا حذف شده باشد که فهم خواننده را دشوار سازد یا بعضاً متن کتاب طوری است که ترجمه صرف فهم کامل را حاصل نمی‌کند حتی اگر کاملاً عاری از خطا باشد زیرا به اندکی پیشینه نیاز دارد از این رو اگر خواننده بعضاً بندی را متوجه نمی‌شود نباید ناامید شود؛ شاید فهم آن پاراگراف در بستر فهم کل فصل میسر شود. از جناب آقای دکتر غفارثرم عضو گروه زبان انگلیسی دانشگاه تربیت مدرس به خاطر راهنمایی‌های ارزنده‌شان سپاسگزارم. مترجم تذکر ترجمه‌ای و فهمی آنان که دغدغه فهم دقیق دانش مدیریت را دارند، نعمتی ارزانی شده به خویش می‌داند و آن را ارج می‌نهد.

حسن دانائی فرد

دانشگاه تربیت مدرس

۹۱/۱۲/۱۴